

Politikai
röpiratok

280

280
2971

GRÓF ZICHY JENŐ

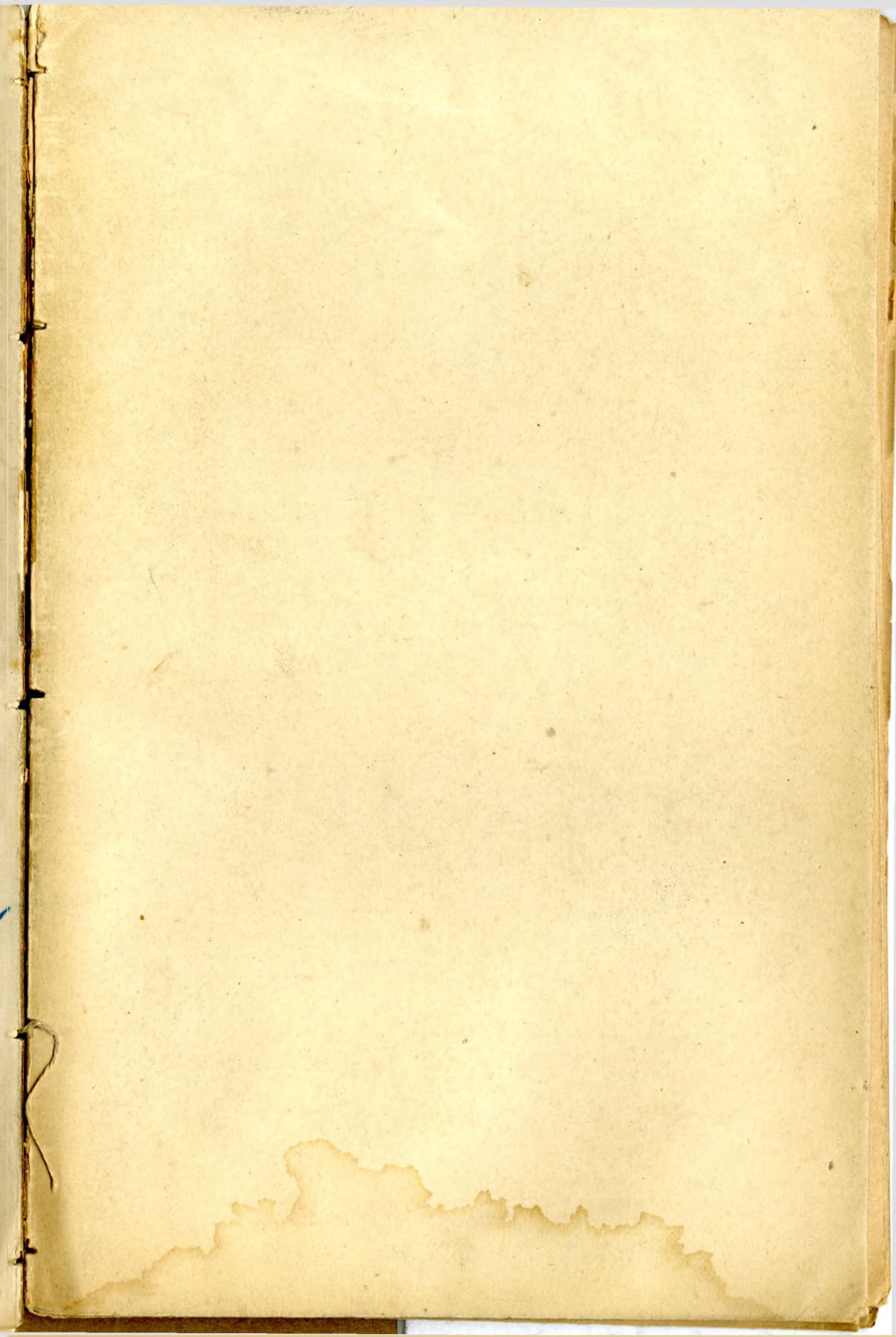
ÉLET-ÉS JELLEMRAJZA.

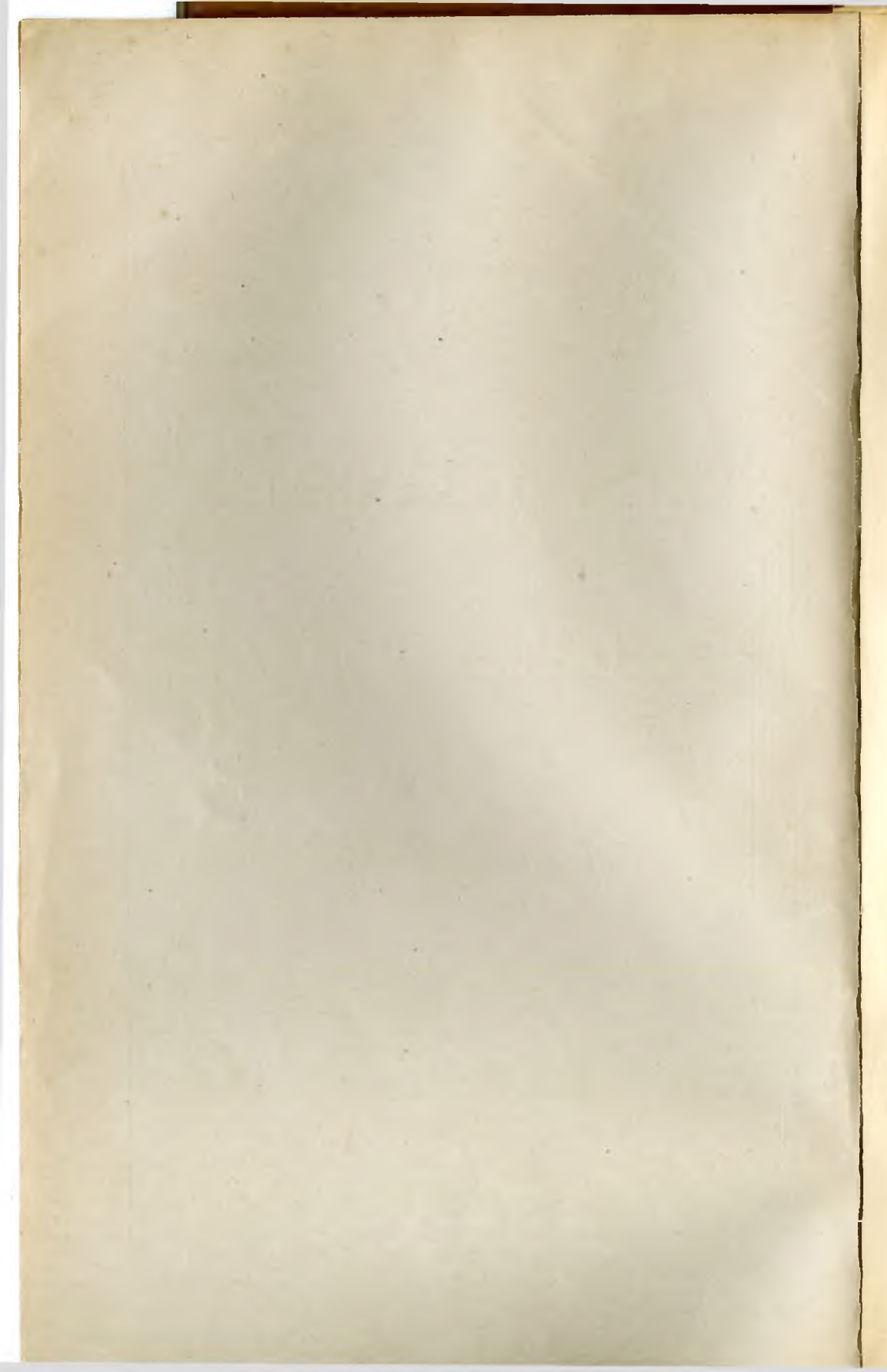
(Salleri Mórtil.)

BUDAPEST.

NYOMATOTT KERTÉSZ JÓZSEFNEL.

1884.

GRÓF ZICHY JENŐ

ÉLET- és JELLEMRAJZA.

[Gelleri könyv]

BUDAPEST.

NYOMATOTT KERTÉSZ JÓZSEFNÉL

1881.

DE BALLAGY GÉZA.

Gróf Zichy Jenőt kereskedők és iparosok és az ezekhez csatlakozott különböző foglalkozású és állású választók, Budapest főváros IV-ik kerületében — a belvárosban — képviselőjelöltül felléptették egyrészt elismerésül ama kiváló érdemeknek, melyeket a gróf a gazdasági tevékenység terén s különösen hazai iparunk fejlődése körül szerzett, másrészt mert a belváros országgyűlési képviselőjét oly férfira óhajtják bizni, ki meddő politikai küzdelem helyett gyakorlati munkásságot fejt ki s kiváló tehetségeivel, ismert buzgalommal s jelentékeny befolyásával a jövőben is tényezőjeként szerepelend anyagi fejlődésünknek.

El voltunk készülve, hogy azon ellenzéki pártok, melyeknek bevallott legfőbb célja a *minden áron* való kormánybuktatás, gróf Zichy Jenő jelöltsége ellen fognak küzdeni, ki pártonkívüli állást foglal el s az ellenzék törekvéseit nem támogatja; de bizton reméltük azt is, hogy e kerület mívelt s önálló gondolkodású választóit hangzatos ellenzéki szólammal

félrevezetni nem sikerülend. Nem is csalódtunk feltevésünkben, mert tekintve a Zichy-párti mozgalom terjedését, jelöltünk megválasztatását biztosítottnak tekinthetjük.

Minthogy azonban gróf Zichy Jenő személye és működése több oldalról igazságtalanul megtámadtatott, úgy a nemes gróf, mint választói iránt kötelességet vélünk teljesíteni, midőn jelöltünk élet- és jellemrajzá-
nak közlésével eddigi működéséről a választóknak hű adatokat és kimerítő ismertetést nyújtunk.

Budapest, 1884. május hóban.

A Zichy-párt intéző bizottsága.

40-es évek elején a régi iparegyletben megindult ipari tevékenységet, mint sok minden korszerű és hazafias mozgalmat, a forradalom utáni időszak teljesen megbénította.

Majdnem két hosszú évtizeden át, e téren hazánkban nem történt semmi. Az alkotmányos időszak és a nemzeti ujjáébredés ugyan sokféle mozgalmat keltett életre, de az ipari actió csak annyiban tudott ismét felszínre vergődni, hogy a 40-es években főnállott iparegylet *Eötvös József* báró buzgó kezdeményezése folytán újból megalakult. A gazdasági föllendülés korszakában ugyan nagy mértékben fordult a közfigyelem és a tőke, az ipari vállalkozások felé, de talán csak azért, hogy a gazdasági válság beálltával, ismét stagnatio álljon be.

A nemzet, mely oly fogékonyságot mutatott a kulturális haladás minden ágazatainak fölkarolása iránt, nem tudott buzdítólag fölmelegedni az ipariügy szellemi munkásainak szavára. Maga a sajtó kevés tért szentelt a közgazdasági érdekeknek, de ezek között leg-

kevesebbet az ipar ügyének. És midőn már a viszonyok javultak, az ipari mozgalmak élénkültek, és tevékenység mutatkozott a társadalmi téren, eszmék fölvetése, helyi és nagyobb kiállítások rendezése által, még akkor is bizonyos hideg tartózkodás jellemezte a társadalmat, mely e mozgalmak iránt határozott érdeklődést mutatni nem tudott.

Pedig sok jeles, képzett szakerő, odaadó, buzgó és önzetlen férfiú hordta már akkor is szívén, az iparfejlesztésnek nagyfontosságú ügyét. De a siker ezek munkálkodása és az általuk elért eredmények között nagyon aránytalanul állott. Még az 1876. évi szegedi országos kiállítás elég fényes külső sikere sem volt képes, az iparfejlesztés ügyének hatalmasabb lendületet adni.

E sajátos jelenségnek oka abban keresendő, hogy nem volt a mozgalom vezetői között oly egyéniség, ki elég határozottsággal és átható lelkesedéssel tudott volna a társadalom minden rétegében rokonszenvet ébreszteni a közgazdasági tevékenység egyik legfontosabb ága, az ipari actió különböző érdekeinek fölkarolása iránt.

Az 1879. évi székesfehérvári országos kiállítás e téren méltán új korszakot alkotott. Gróf *Zichy Jenő*, ki ugyan nem ez időben kezdte nyilvános szereplését és ki előbb is kiváló gondot fordított a közgazdasági érdekek tanulmányozására, végre egész buzgalommal, a nálunk parlagon heverő tér művelésére szánta magát, és szándékát azzal a szívóssággal és törhetlen erélylyel, mely az ő individualitásának jellemző sajátása, pontról pontra, positióról positióra, fokozatosan keresztül is vitte.

Még mint alig serdülő ifju, hosszabb időt töltött gróf *Széchenyi István* társaságában. A legnagyobb magyar, abban az időben, teljes visszavonultságban élt döblingi magányában, de annál bensőbbé vált a viszony mester és tanítvány közt.

Zichy Jenő gróf sűrűn érintkezett a nagy hazafival, áhitattal hallgatva ennek hazánk nemzetgazdasági regenerációjára vonatkozó tervei és jövőndőbe ható eszméit, melyet bár borosnak látott mindent felölelő szelleme, a közgazdasági tért és az azon való felvirágzást elveszettnek nem hitte. Ily módon nemcsak a hivatás ébredt föl a fiatal lelkes mágnásban Széchenyi István oktató szavainak hatása alatt, de lelke mélyében meggyőződött a felől, hogy kulturális feladatunk összes ágazatai közül a közgazdasági az, mely leginkább van hazánkban elhanyagolva, és számba véve az európai kulturnemzetek haladását, csakhamar belátta, hogy ez a haladás minden nemzetnél oly mértékben megy előre, a mily mérvben ezek gazdasági erejüket növelni igyekeznek. És — mint ezt egyik alkalmi felszólalásában kifejté — minden gondolkozó embernek be kell látnia, hogy ha van munkafelosztás a gazdasági termelésben, kell ilyent létrehozni a társadalmi tevékenység terén, a hazafias működésre hivatott hazafiak munkálkodásában is. Egyrészt tehát e nézettől vezérelve, másrészt a »legnagyobb magyar« szellemének hatása alatt, Zichy Jenő gróf tevékenységét első sorban hazánk közgazdasági fejlődésének szentelte.

Hosszabb tanulmányutat tett a művelt külföldön, hogy megismerje annak állami és társadalmi életét és már ez utja közben a főfigyelmet a közgazdasági érdekek tanulmányozására fordította első sorban. Haza-

térve nem a nyilvános szereplésen kezdte, hanem tanulmányait mindenekelőtt a saját gazdaságában igyekezett érvényre emelni és nagy kiterjedésű birtokainak kezelésében oly mintaszerű arányokat hozott be, hogy azt minden okszerű gazda megirigyelhetné tőle. E közben szabad idejét részben tanulmányai gyarapításának, részben a közügyeknek szentelte, és nem egy fontos gazdasági intézmény, alkotás vagy kezdeményezés, kizárólag az ő törhetlen erélyü munkásságának köszönheti lételét. Működése sok irányban ágazott szét, de soha sem volt meddő.

A gyakorlati eredmények és sikerek egész láncolatával dicsekedhetik, a melyek a székesfehérvári kiállításig is, a legbuzgóbb és legáldásosabban működő magnásaink sorába emelték őt. A székesfehérvári kiállítás előmunkálatainak megindulása óta, a közgazdasági téren összpontosította működésének legjavát, az *ipari* érdekek előmozdítására fektette mindig a fősúlyt. Odaadó, önzetlen eljárásával meghódította ez ügynek a közönséget, és fáradhatlan munkásságának köszönhető, hogy ez eddig elhanyagolt téren is, újabb és újabb sikereket értünk el, melyek gazdasági fejlődésünk harmonicus menetét mindinkább biztosíthatják.

És bármily szigorú bírálatot gyakoroljunk is működése fölött, a midőn tevékenységének eredményeit lánczolatosan összefűzve méltathatjuk, kétségkívül el kell ismernünk, hogy gróf *Zichy Jenő* munkássága egyaránt méltó a nemzet minden rétegének hálás elismerésére. Az ő neve, az ő példaadó tevékenysége, új korszakot teremtett az industrialismus terén Magyarországon és ha a skepticismus kicsinyléssel tekintene is a *Zichy Jenő* nevéhez fűződő alkotásokra, azt bizony

senki sem tagadhatná el, hogy az a lendület, mely az ipari élet többféle ágazataiban 1879 óta észlelhető, sőt magának a kormánynak és a társadalomnak nagyobb mérvű ipari tevékenysége is, nagyrészt az ő munkálkodásának és föllépésének közvetett hatása alatt született és gyarapodott, illetőleg azon agitatio kifolyását képezi, melynek a fehérvári kiállításon és azóta is Zichy Jenő állt az élére. Ezt az agitációt az ő népszerű neve és az ő szivós munkássága fejlesztette fokról fokra. És habár az 1879. évtől kezdődő és az 1885. évig terjedő időszak, a hazai ipar fejlesztésében csak átmeneti időszaknak tekinthető is, el kell ismernünk, hogy ez az átmeneti időszak szerencsésebb nem lehetett volna, mint a milyen a Zichy Jenő vezérkedő tevékenysége által lett. A gazdasági élet minden terén egyik főkérdés az átmenetek helyes és tapintatos intézése, hogy ezek a későbbi megállapodott munkának biztos, reális alapjait képezhessék. Közgazdasági tekintetben új tervékenység és ennek nyomán új élet vár hazánkra az 1885. évi országos kiállítás után, melynek egyik oszlopa ugyancsak Zichy Jenő.

Megnyugvással töltheti el a nemzeti fejlődés minden igaz barátját, hogy azon férfiú, a kinek ez átmeneti korszak megteremtésében és biztos fejlesztésében oly kiváló osztályrésze van, tehetségeinél és jeles tulajdonságainál fogva, első sorban számítható azok közé, a kiknek a rendszeres munkálkodás fejlesztése körül vezérszerep és eminens befolyás jutott. A mult, igen sok tekintetben, eligérkezés a jövőre, és azért a Zichy Jenő eddigi sikerei, biztos zálogát képezik jövőendő működésének, mely iránt a legnagyobb bizalommal visel-tethetik a magyar nemzet minden igaz fia.

Gróf Zichy Jenő született 1837-ben, gróf Zichy Edmund és Odescalchy Paulina hercegnőtől. Tanulmányait kezdetben Székesfehérvárott a cisterciátáknál, később a külföldön, nagyrészt Németországon végezte.

Hazatérve 1860-ban megválasztott Fehérmegye főszolgabirájának, de e hivatalt alig egy évig viselhette, mert 1861-ben a bodaiki kerület egyhangulag országgyűlési képviselőjévé választotta meg. A következő három országgyűlési ciklusban, úgy mint az 1865., 1868. és 1871-ki években, Biharmegye élesdi kerületét képviselte az országgyűlésen. Mindig a Deák-párt híve volt s az »öreg ur« kedvenczei közé tartozott; egy fontos közgazdasági kérdés (Salinenschein) azonban arra bírta, hogy pártjától független állást foglaljon el, és miután ez az akkori szigorú pártfegyelemmel meg nem egyezett, kilépett a pártból és ez idő óta **pártonkivüli**, mely állásában 1880—1884-ig is megmaradt, a mely idő alatt Székesfehérvár városát képviselte az országgyűlésen.

Székesfehérvár város polgáraihoz intézett és 1884. május 1-én kelt levelében, mely egyszersmind beszámolóját képezi, *pártonkivüli* állását a következőkben indokolja:

Politikai párthoz nem csatlakoztam. Előre megígértem Önöknek, hogy nem vetem magam alá egy politikai párt fegyelmének sem; mert éppen a magam elé tűzött közgazdasági föladatak sikeres megoldása megköveteli, hogy minden jót — bármely oldalról jöjjön is — elfogadjak, támogassak, és nemzetünk ártalmára irányuló minden helytelen törekvést föltétlenül ellenezzek. E három év lefolyása alatt nem is csatlakoztam, és jövőre sem szándékozom csatlakozni egy politikai párthoz sem. Jól megfontoltam ez elhatározásomat kezdettől fogva és mindinkább meggyőződöm, hogy a mai viszonyok között azon változtatni képes nem vagyok. El voltam készülve,

hogy ez eljárásomat kifogásolni fogják; és e kifogásokból támadások lettek, melyek újabb időben bizonyos oldalról meglehetősen animositással folyton napirenden vannak. De minél kiméletlenebbek e támadások, főleg ellenzéki részről, annál szilárdabb a meggyőződése, hogy oly párthoz, mely a hozzá nem tartozókat, tekintet nélkül ezek tevékenységére és következetes multjára, a szenvedély, az elfogultság és a türelmetlenség hangján folyvást ócsárolja: legkevésbé lehet csatlakozni önérzetes férfiúnak, kinek a társadalmi téren komoly, hazafias czélok és semmiféle békók közé nem szorítható munkásság lebeg szeme előtt. A jót elfogadom magáért a jóért, a roszt elvetem, mert roszt. És ha oly párthoz tartoznám, mely meggyőződésemmel és önzetlen hazafias törekvésemmel meg nem egyező indítványt vagy javaslatot terjesztene elő, nem vehetném lelkemre, hogy ezt csupán azért, mert pártomtól jó, föltétlenül magamévá tegyem, vagy ellene ne cselekedjem. És megfordítva: ha egy más párt oly javaslattal áll elő, melyet jónak, hasznosnak találok, azért ellenezem talán, mert politikai tekintetben ellenféltől származik? Vannak ugyan esetek, mikor a kivételes állás párton belül is indokolt és megengedtetik, vagy legalább is elnézetik. De közgazdasági és különösen ipari és kereskedelmi kérdésekben e kivételes helyzet oly sokszor fordulhat elő, hogy az úgy az illetőre, mint pártjára nézve kellemetlen és feszélyező volna. E kellemetlenségnek és feszélyeknek pedig nem akartam kitenni sem parlamenti működésemet, sem pedig azt az ügyet, melynek hűségese, önzetlen munkásai közé magamat számítani szerencsés vagyok.

E kijelentés bizonyára kellő magyarázatát képezi gróf Zichy Jenő pártonkívüli állásának, melyet utóbbi időben némely oldalról annyira megtámadtak és e nyílt, őszinte fölvilágosítás után bármely kerület választó polgárai, bizonyára azt vehetnék tőle zokon, ha sokoldalú tevékenysége és több irányú hivatása közben bármely politikai párt fegyelmének vetné alá üdvös működését . . .

Régebben fölállított közgazdasági programjában így nyilatkozik:

»Szerintem az agrárpolitika nem ellensége az iparpolitikának; sőt a viszonyok fejlődése e kettőt testvérként hozza össze, mert a miképen a nagyipar rohamos fejlődése mellett védelemben kell részesítenünk a kézműipart, azonképen védelemben kell fogadni a kisbirtokosok existenciális érdekeit is. De az agrár- és iparpolitikának oly nyomon és egymás érdekeit annyira respectálva kell haladnia, hogy fejlődésükben egyiknek érdeke is csorbát ne szenvedjen. Egészséges kézmű- és háziipari, valamint gyáripari fejlődés nélkül intenzív gazdálkodás nem képzelhető és a gazdasági fejlődés is legjobban emelkedhetik, ha az ipari termelés szükségleteihez alkalmazkodik. E kettő együtt biztosíthatja anyagi fejlődésünket és kulturális haladásunkat. Ezért egészséges vámpolitikát követelünk és *megfelelő olcsó szállítási utakat óhajtunk létesíteni!*«

E rövidke, de tömör program utolsó pontja érdekében már 1867-ben fáradozott. Belátta szükségét annak, hogy a magyarországi *vízi utak* rendeztesse-nek*), folyóink szabályoztassanak és egy rendszeres csatornázási hálózat megteremtessék. Ezért járt 1866-ban Hollandiában, hol gyakorlati tanulmányok, felmérések alapján szerezte az anyagot, azon szép nagy csatornázási, lecsapolási és öntözési rendszerrel kombinált tervezethez, melyet fönnebb említett röpiratában alaposan kifejtett. Ez eszméjének megvalósítására sokat áldozott, de az akkor virágzásban levő vasuti láz és magán-tekintetek is halomra döntötték a tervet. Szeged és Szabadka város ezen, az alföld érdekeit melegen fölkaroló tervezeteért, Zichyt díszpolgárává választotta;

*) Lásd ily című röpiratát: *A duna-tiszai, vagy Pest-Szeged-Szabadka és Kula közötti csatorna*. Irta gróf Zichy Jenő, Budapest, 1867.

szakértők állítása szerint, ha e terv megvalósított volna, az 1879. évi szegedi katasztrófa soha be nem következik vala. És mivel e tervezet egészséges célzatairól Zichy Jenő lelke mélyében meg van győződve, mint ujabban értesültünk, csak az alkalmas időt várja arra, hogy az abban rejlő eszme érvényesítése érdekében újból actióba léphessen. És a ki szívós természetét ismeri, a ki tudja, hogy a maga elé tűzött föladatokat törhetlen erélyvel — minden akadály lerombolásával — meg szokta oldani, az nem is kételkedhetik benne, hogy e csatorna-tervezet alkalmas időben, még komolyan szóba fog jönni.

A székesfehérvári országos kiállítás rendezéséhez gróf *Zichy Jenő* már azzal a célzattal fogott, hogy a hazai ipar és gazdaság teljes áttekintő képét nyújtva a hazai közönségnek, ezt ebből az alkalomból egy hatalmas közgazdasági actióba belevonja. Tanulmányai és tervezgetései közben ugyanis arra a meggyőződésre jutott, hogy a közgazdasági, főleg ipari actió hathatósabb megindítása, mint eddig, ugy ezen-túl is csak kevés sikerre birhat kilátással, hacsak nem veszünk ennek háttéréül vagy alapjául egy olyan alkalmat, melyen a hivatott tényezők és maga a közönség is komolyan lelkesülni képes. És e meggyőződése érlelé meg benne a fehérvári kiállítás eszméjét, melynek megtestesítése érdekében több mint három éven át egész odaadással fáradozott.

Midőn a kiállítás rendezéséhez és szervezéséhez fogott, voltak sokan, a kik bizalmatlansággal, kevés

reménnyel fogadták kezdeményezését. Hiszen éppen az ország iparossága ez ideig alig ismerte a nemes grófot. De az a mód, a melylyel nemsokára a kiállításon való részvétel biztosításához fogott, az iparosság vezető férfait teljesen meggyőzte arról, hogy Zichy Jenő nem azért penditette meg a székesfehérvári kiállítás eszméjét, hogy annak elnöke lehessen és mágnási méltósággal tetszelegjen magának, hanem tesz, fáradságos munkát, dolgozik e kiállítás sikerének biztosítása érdekében. Megalkotta ugyan az eddig követett szokáshoz képest vidékenkint a kiállítási bizottságokat, de ezzel korántsem elégedett meg, és legkevésbé remélte, hogy a fehérvári sorompón a sült galambok fognak berepülni. Jó egy évvel a kiállítás előtt, mint mondani szokás, »nyakába vette az országot« és városról városra járva, személyesen buzdította az iparos- és gazda-közönseget a kiállításon való minél tömegesebb részvételre. Megjelenése az iparosok között igen jó hatást keltett, és buzdító szavai nem tévesztették el hatásukat, mert a fehérvári kiállításra tömegesen érkeztek a bejelentések. De ő nem a bejelentések tömegére fektette a főszólyt. Napról napra vizsgálva azok eredményeit, könnyen fölismerte az itt-ott mutatkozó hézagokat és személyes befolyásának egész súlyával igyekezett hatni azok elenyésztetése érdekében. Kora reggel talpon volt, és személyesen írta a leveleket ismerőseinek, barátainak, a mágnásoknak és főpapoknak, rábeszélve ezeket a kiállításon való részvételre. Személyesen interveniált az országos gazdasági-, képzőművészeti- és iparegyesületeknél a tömeges és testületi részvétel érdekében. A szervezésnél a tényleges munka oroszlánrésze az ő vállaira nehezedett. *Az előleges költségeket ő fedezte*

sajátjából, az átalakítási munkálatokat ő vezette, a helyiségek berendezésénél, a tárgyak kicsomagolásánál, installálásánál stb. stb. többet dolgozott, mint fizetéses hivatalnokainak bármelyike. Ritkán azonosította magát még férfiú egy eszmével annyira, mint Zichy Jenő a székesfehérvári kiállítással. Munkájának horderejét, tevékenységének elágazó szálait, csak a közvetlen közelében lévők látták és méltányolták. Ujabb és újabb módokat talált ki és érvényesített a kiállítás minél nagyobb sikerének biztosítása érdekében, egyes iparosokhoz — a kiknek száma megszámlálhatatlan — személyesen ment el és megrendelések által serkentette ezeket a részvételre. A szervezés fölött egyedül ő uralkodott, de nem úgy mint a király, hanem úgy, a hogy a munkavezető uralkodik munkásai fölött, a kiket azáltal vél leginkább munkára buzdítani, hogy ő dolgozik a legtöbbet.

A kiállítás védnökéül megnyerte József főherceget és a kormány minden egyes tagját személyesen kérte meg annak támogatására és látogatására. És mire a kiállítás megnyilt, a minden oldalról nyilvánuló elismerésben és őszinte tiszteletben láthatta, hogy önfeláldozó, odaadó munkája nem volt hiábavaló. A kiállításnak sok ezernyi látogatója egyenkint győződött meg arról, hogy a buzgó elnök nemcsak megteremtője, hanem éltető lelke is volt a sikerült tárlatnak. De nem is elégedett ő meg a látványossággal, a bőséges magyarázatokkal, a vendégek kalauzolásával, hanem gyakorlati eredményeket is kívánt biztosítani. A kiállított cikkek megvásárlását a vagyonosabb látogatóknál közvetítette, egyes kiállítóknál megrendeléseket eszközölt, és gondoskodott róla, hogy a szaktestületek, a tárlat

látogatása alkalmával, a kiállításnak hasznukra való fordítása végett, tárgyalásokat inditsanak meg. Így keletkezett a gazdák kongresszusa, az erdészek egyesületének köz-ülése, az iparos-ifjusági vándorgyűlés, melyek mind Fehérvárott tartattak és a II. országos iparosgyűlés, mely ugyan Budapesten tartatott meg, de a melynek tagjai testületileg indultak Székesfehérvárra a kiállítás megtekintésére. Így keletkezett a társadalmi ipar-pártolás érdekében Székesfehérvárott tartott általános értekezlet, melyen a kamarák és törvényhatóságok képviselve voltak és mely egy szűkebb körü bizottságot nevezett ki az említett ügyben való actió megindítására, szóval az ipari és gazdasági tevékenység terén fölmerült számos új eszme a székesfehérvári kiállítás alkalmával született —, és itt érlelődve, ment át a gyakorlati életbe, nagy mértékben mozdítván elő az említett kiállítás általános és gyakorlati hasznait úgy, hogy a kiállítás ezáltal nemcsak mulékony, időlegesen szórakoztató látványosság volt, hanem maradandó értékű, általános becsü eredményeket ért el. *A kiállítás anyagi eredménye pedig jóval felülmulta a 25,000 frtot, mely tulnyomólag ipari és művészeti czélokra fordítottatott.*

Az országos iparegyesület elnökévé gr. Zichy Jenő az 1881. évi közgyűlésen választatott. Működését azzal kezdte meg, hogy az egyesület érdemekben gazdag alelnökének, néhai dr. Szabóky Adolfnak arczképét lefesteté, és az egyesületnek ajándékozá. Még elnökké való megválasztatása előtt, az egyesület védnökéül megnyerte József főherczeget, ki a főntemlitett közgyűlésen személyesen részt is vett. Ezután minden erélyét az országos magyar iparegyesület és az akkor

még fennállott magyar általános iparegylet fuziójának keresztülvitelére fordította. A ki a két ellentétes egyesület vezérlő férfait és tendenciáit is közelről ismerte, az méltányolni fogja a gróf által maga elé tűzött feladat nehézségét, mert ennek sikerében az erre vonatkozó actió megindításakor senkisémm bizott. De gróf Zichy Jenő nem törődve az első kezdeményezések nehézségeivel, sikertelenségével, nem törődve azzal, hogy a fuzióra vonatkozó munkálkodását ép azok kicsinyelték, sőt gúnyolták, kik hivatva lettek volna őt e törekvésében legmelegebben támogatni, törhetlen erélylyel, szivós kitarással munkálkodott tovább a fuzió létesítésén és munkáját már egy év múlva siker koronázta, amennyiben 1882-ben a két iparegylet fuziója ténynyé vált. És a fuzió nemcsak formális volt, hanem őszinte is, a két egylet összeforrott és az együttes működés eredménye a hazai ipar érdekének előmozdítása körül áldásosnak mutatkozott. A fuzionált egyesület élére a közbizalom, egyhangulag ismét őt szemelte ki. És midőn az egyesített, szellemi és anyagi erőben megerősödött iparegyesület, a vezetése alatt állott budapesti *ipariskolák* teljes regeneratiójával kezdte meg tevékenységét, és új tankönyvek szerkesztéséről és nyomtatásáról kellett gondoskodni, s ezek költségei meg lehetőségre rugtak, úgy hogy előállítási árak mellett is aránylag drágák lettek volna az iparos tanulók számára: gróf Zichy Jenő *egyezer forintot* bocsátott e célra az egyesület rendelkezésére, és e nemes tette által lehetővé tette, hogy a szegényebb sorsu tanulók is megszerezhessék tankönyveiket.

Ezenkívül az ő utánjárásának köszönhető, hogy az egyesület első elnökének, néhai gróf Batthyány

Lajosnak arczképét, a boldogult özvegye, kegyeletes emlékül, az egyesületnek ajándékozta.

Mint az egyesület elnöke, az országgyűlésen hatalmas mozgalmat indított az állami és hatósági szükségleteknek a hazai ipar által való fedezése tárgyában, és ez ügyben tett indítványa számára megnyerte a képviselők többségét. E mozgalomnak megvolt az a kedvező eredménye, hogy az állami és hatósági szállítások körül, a magyar iparnak tekintetbevétele érdekében, az összes törvényhatóságok és állami intézetek, a kormány által rendeletileg fölszólítottak.

Mint az iparegyesület elnöke különben sokoldalú működést fejt ki, és elnöki tisztét páratlan buzgalommal tölti be, a miről a sajtóban megjelenő tudósítások számtalanszor megemlékeznek. Ily értelemben való üdvös tevékenységét nemcsak az iparosok, hanem a nagy közönség is ugyszólván közelről ismerheti.

Az ipariskolák országos szervezése képezi legutóbbi parlamenti működésének egyik fénypontját. Első ízben csak szóval sürgette meg az iparososztály értelmi művelődésére oly nagy befolyásu ipariskoláknak országszerte fokozatosan való életbeléptetését és csak midőn látta, hogy a kormány e célra nagyobb összegeket előirányozni nem képes, lépett föl azon, eddig a parlamentben páratlan ajánlatával, hogy az ipariskolák országszerte való szervezésének előmozdítására *tizenkét-ezer* forintot a sajátjából kész áldozni. De ezzel nem elégedett meg. Jól tudva, hogy ez alig pár iskola egy évi költségeinek fedezésére volna elegendő, *hatvan-*

nyolcz városba személyesen ment el az e czélből mel-
léje rendelt miniszteri biztos kíséretében, és ismét a
buzdítás, ösztönzés eszközeihez folyamodva, létesítette
a városokban az elsőfoku mesterinas-iskolákat, bevon-
ván a létesítés költségeinek fedezésébe az illető tör-
vényhatóságokat és legtöbb helyen magokat az iparos-
sokat is.

Eltekintve e majdnem félévig tartó, napról napra
való utazgatás fáradsalmaitól és költségeitől, akárhány
helyen történt meg, hogy egyrészt az iskola költsé-
geinek fedezésére, másrészt a tanítóknak tankönyvek-
kel való ellátására, a gróf sajátjából újabb adakozásokat
tett, melyeknek összege legalább is megkétszerezi az
országgyűlésen felajánlott adományát. Előtte egyedül
az a nemes czél lebegett, hogy végre az iparosság
minden fókusában legyen oly iskola, melyben a leendő
iparos nemzedék a művelődésére szükséges ismereteket
elsajátíthassa, és hogy ez irányban másfélév alatt oly
fényes eredményeket érhattünk el, ez bizonynyal meg-
nyugvására szolgálhat a nemes grófnak és vigasztal-
hatja amaz ironicus megjegyzésekért, hogy városról
városra, csak fáklyás-zenét hallgatott és díszszabályon ma-
gát ünnepeltette. Pedig e díszszabályokat és fáklyás-zenéket
megkapta volna akkor is, ha egy krajczárt sem ad vala az
említett czélokra, mert az ország iparos köznépe és ér-
telmisége, személyes megjelenése és buzdító föllépésé-
vel, csak-oly örömmel ragadta volna meg az alkalmat,
hogy az érdemei miatt mindenütt népszerű mágnás
iránt, bizalmát és tiszteletét spontán kifejezze.

Az országos műiparkiállítás elnökévé megválasztatván, gróf *Zichy* Jenő rendkívüli buzgalommal fogott e kiállítás elnöki teendőinek és rendezési munkálatainak vezetéséhez. A kiállítás célja volt föltüntetni azon iparágakat, melyekkel a magyarországi nők foglalkoznak; hű képet nyújtani a női kézimunka eddigi haladásáról, az abban nyilvánuló ízlés fejlettségéről; szakjelentésekbe foglalandó javaslatok által alkalmat szolgáltatni a netaláni hiányok pótlására és a nők munkakörének terjesztésére. E cél elérése érdekében a kiállítás sikerét biztosítani kellett, és *Zichy* Jenő gróf maga járt el az ország egyes fontosabb központjaira a vidéki bizottságok megalakítása végett. Buzdított a kiállításon való részvételre és a tárlat védnökeül megnyerte Coburg Lujza hercegnő O fenségét.

Az ő kitünő rendezői tapintata, erélyessége, itt is érvényesült, és a kiállítást oly fényessé tette, hogy az nemcsak meglepte a közönséget, hanem a legmagasabb körök nemes érdeklődését is felkeltette és végre mintegy *tízszeker forintot* jövedelmezett a nőiparegyletnek, mely e jövedelem alapján nőipar-iskoláját újjászervezte és ma már azon a ponton van, hogy külön nőipar-iskola létesítésén fáradozik.

Ugyancsak a nőipar-kiállítás alkalmából gr. *Zichy* Jenő nagyobb mozgalmat indított a **szövőszékek terjesztése** és ezáltal a szövőiparnak a nép által való rendszeres üzése érdekében. Körlevelek, felhívások és felszólítások útján több mint *nyolcszeker forintot* gyűjtött össze e nemes célra és egy e célból elnöklete alatt alakított vegyes bizottság közreműködése mellett osztattak ki a regulatoros szövőszékek a nép között, mely ezáltal, a jobban szerkesztett székeken aránylag

sokkal könnyebben, gyorsabban és jövedelmezőbben dolgozhatott. De nemcsak a házi iparként szövészettel foglalkozó nép, hanem főleg a Szepességben, egyes vidékek takácsai, és szövőipari vállalatai is kaptak ez ujdivatú cikkekéből, sőt e mozgalom folytán Torontál-megyében, Békés-Csabán, Szabadkán, Árva-Váralján stb. rendszeres szövőipari iskolák is keletkeztek, melyek a szövőiparosoknak az új székekre való betanulása körül felette hasznos szolgálatokat tettek. E bizottság ereje különben nem apadt ki, és buzgó elnökével élén, még mindig fáradozik nemes feladatának teljesítése körül.

Bármily hévvel és előszeretettel karolta föl *Zichy* a közgazdasági érdekeket, ezek mellett mindig különös gondot fordított a *népnevelés* fontos kérdésére. 1880-ban a **népnevelési egyletek** létesítése mellett agitált, illetőleg egy tartalmas kis röpiratban föllépett ezek propagálása mellett. A tanügyi lapok és a sajtó akkor, behatóan foglalkozott e jól fogadott tervvel. Az egyletnek céljait *Zichy*, említett röpiratában a következőkben sorolta föl:

A népnevelési egyletek kiváló gondot kívánnak fordítani:

a) a tankötelesek rendes iskolába járására, főleg pedig az ismétlődő tanfolyamok törvényszabta, általános életbeléptetésére;

b) a szegényebb sorsu iskolásoknak az egyleti vagyony vagy esetleg más forrásból, ruhaneműek- és taneszközökkel való ellátására;

c) az ingyen-oktatás áldásainak meghonosítására; vagy hol ez lehetetlen, mérsékelt tandíjak szabására;

d) a vak-, siketnéma- és tompaelméjű gyermekek kellő oktatásának közvetítésére;

e) a magyar nyelvnek az idegen ajkuak közötti meleg ápolására;

f) népnevelési intézetek, de különösen a kisdedóvodak minél tömegesebb felállítására s szervezésére;

g) a vidék viszonyaihoz mérten, a gazdasági gyakorlatok, továbbá a fa- és selyemtenyésztési, nemkülönben a házi-ipar oktatás felkarolására;

h) az ifjúsági és népkönyvtárak felállítására s használatba vételére;

i) előnyösnek mutatkozó felolvasások s mintatanítások rendezésére;

j) az iskolai takarékpénztárak, — szintugy az állatvédelem szövetségének terjesztésére;

k) az ipar-és egészségügyi törvényeknek a népneveléssel összefüggő rendeletei szigorúan pontos betartásának előmozdítására;

l) a kisdedek rendszerinti nagy elhalálozását előidéző okok felkutatására s üdvös ellensúlyozására; gyermekmenhelyek létesítésére;

m) a mindinkább terjedő párbaj-mánianak, s egyéb erkölcsi sülyedések megakadályozására, lehető kiküszöbölésére; végre

n) hogy alkalmazást csak tanképesített s oklevéllel bíró tanerők nyerjenek, kik, mig törvényes kötelességek valamely tanító-egylethez tartozni s az országos tanítói nyugdíjalapra befizetni, iratkozzanak egyszersmind be az Eötvös-alap tagjai közé; s

o) hogy a tanítók egyleti életök terén üdvösen munkálkodjanak; szakkérdéseknél befolyásuk biztosittassék; elfogadható javaslataik illetékes helyen figyelembe vétessenek; általában pedig, hogy érdekeik megóvassanak s jogaik kellőkép megvédessenek.

Talán fölösleges megemlíteni, hogy a legutóbb létesült *magyar iskola-egyesület* ugyane vezérelveknek köszöni lételet, és ujabban megindított működésében bizonyára találkozni fogunk a Zichy által itt contemplált nagy horderejű czélok megvalósításával.

Irodalmi működése is kiváló figyelmet érdemel. A már említett röpiratokon kívül, sok alkalmi művecskét írt, és nem tartozik a ritkaságok közé, hogy a napi sajtó terén is találkozunk munkálkodásával. Irodalmi művei egyes eszmék propagálására, egyes intézmények mellett való lelkesítésre szorítkoznak és mindig kellő tárgyismeret, nemes hév és egészséges logica jellemzik kisebb-nagyobb munkálatait.

»*Emlékirat a magyar ipar fejlesztése érdekében*« című terjedelmesebb röpiratában a székesfehérvári kiállításon szerzett tanulmányait foglalta össze az iparfejlesztés szempontjából. Megismertette nézeteit az iparfejlesztés alapelveiről, a létező és teremendő iparágak fejlesztéséről, utalt az ipar gyakorlati fejlesztése körül az egyesekre, főurakra, főpapokra, nagybirtokosokra, államra és társadalomra váró föladatakra; a bankok, hitelegyletek, ügynökök, piacok szerzése stb. tekintetében mutatkozó teendőkre, a szak-oktatás fokozatos fejlesztésének szükségességére és mindazon teendőkre, melyeknek hiányát eddig élénken éreztük. Nagy megnyugvására szolgálhat szerzőnek, hogy azóta megpendített eszméi közül igen sok átment az életbe . . .

A brüsszeli kiállításról írt jelentésében (1881.) különös súlyt fektetett a belga külügyminiszterium által a *kiviteli törkövések* előmozdítására tett intézkedések megismertetésére, és ez intézménynek hazánkban való meghonosítására. A most szóban levő *keleti kiviteli muzeum*, ez eszmének megvalósítását közel kilátásba helyezi.

Figyelmet érdemel még:

»*Magyarország fizetési és kereskedelmi mérlege*« című röpirata (egyszersmind országgyűlési beszéd),

melyben főleg az ország pénzügyi helyzetével, illetőleg ennek okaival, valamint a ki- és beviteli érdekekkel foglalkozik behatóan, és több gyakorlati javaslatot tesz a helyzet javítása, különösen pedig az állami és hatósági szükségleteknek, hazánkban való fedezése érdekében, mint ezt felebb is említettük.

»*Nemzetgazdasági és társadalmi eszmetörődékek*« című röpirata (külön lenyomat a »Nemzetgazdasági Szemléből«, 1882. Budapest, Kilián Frigyes) társadalmi és nemzetgazdasági bajaink orvoslásával foglalkozván, melegen lép szorompóba a kézmű- és házi ipar rendszeres terjesztése mellett és számos társadalmi anomáliának gyökeres megszüntetése érdekében.

»*A munkás-kérdésről*« irt röpirata (Budapest, 1883. Révai testvérek) a munkások szocialisztikus túlkapásai ellen lép föl, és az önszegélyes törekvések egész sorozatára mutat, melyek mellett a munkások helyzetén javítani lehet. Ezenkívül nagy súlyt fektet a munkásosztály erkölcsi képzésére és nevelésének alkalmas eszközökkel való előmozdítására.

Sokoldalú működésének jellemzésére föl kell még említenünk a következőket:

Ő kezdeményezte a székesfehérvári *Vörösmarty-szobor* létesítését, buzgón közreműködött a *székesfehérvári állandó színház* megteremtésében, 1875-ben ő rendezte a *műrégiségek* sikerült kiállítását, a *műemlékek fönntartására* kinevezett tanácsnak hat év óta buzgó elnöke, és jelentékeny része volt a műemlékek kiállításában 1881-ben, melyet a vezetése alatt álló tanács rendezett.

A m. kir. technológiai iparmuzeum felügyelő bizottságának elnökévé szintén kineveztetett és e nagyfontosságú ipari alkotás élén mult év óta működik.

Végre nem lesz érdektelen fölemlíteni, hogy legkiválóbb, legáldozatkészebb *műpártolóink* közé tartozik. Évenkint nagy összegeket költ, kivált hazai művészek festményeire; a vidéken rendezett képkiállításoknak ő volt elnöke és azokat mindenütt személyesen nyitotta meg, buzdítva az illető városok közönségét a művészet pártolására.

A mult évben *Huszár Adolf* szobrásznál megrendelte a »*Venus és Amor*« szobrot, mely a kiállítás műcsarnokának egyik díszét képezendi. E 18,000 frtos művet Zichy, *Budapest fővárosának ajándékozia* és egy alkalmas közhelyen e célra emelendő pavillonba kérte elhelyezni. Mindenesetre oly ajándék, mely a legritkábbak közé tartozik és méltó arra, hogy a főváros polgárai már ezért is elismeréssel viseltessenek iránta.

Az ipartörvény módosítása ügyében gróf Zichy Jenő az országban több ízben tett körútjai alkalmával meggyőződést szerzett az iparosok kivánalmainak jogosultságáról és egyike volt azoknak, kik több ízben sürgették a kormánynál e törvény revízióját. És midőn ez iránt végre komoly és határozott lépés történt, az iparegyesületben élére állított azon bizottságnak, mely az egyesület kivánalmait, a benyújtott törvényjavaslattal szemben formulázta. Mihelyt e javaslatok formulázva voltak, szivós kitartással képviselte az iparosok kivánalmait a kormánynyal szemben és buzó

utánjárásának végre sikerült, a két főkiváalomra nézve oly engedményeket elérni, melyek a mai törvény keretében immár helyt foglalnak. Ha nem is kizárólag az ő érdeme, de első sorban az ő közbenjárásának eredménye a mai törvény, melynek hatása a gyakorlati életben most már jórészt a végrehajtás mikéntjétől és részben az iparosok tevékenységétől függ. Az ipartörvény még nem is emelkedett törvényerőre, midőn Zichy már a végrehajtásra és egyes vivmányainak értékesítésére nézve hasznos utasításokat tett. Ezek közül mint actualis érdekűeket kiemeljük a következőket, a melyek élénken tanúsítják azt is, hogy a gróf igazán meleg érdeklődést tanúsít hazai iparügyünk fejlődésének minden fontos részlete iránt.

Most a földolog a *törvény szigorú végrehajtása*. Azt joggal megkövetelhetjük, hogy a nagy vártatva létrejött törvény intézkedései írott malaszt ne maradjanak. Az 1882-ik évi törvénynek is az volt a főátka, hogy mind e mai napig végrehajtva nincs. A közegek, kik hivatva voltak a törvény szellemét a gyakorlatba átültetni, vagy nem értették hivatásukat, vagy nem törődtek vele. A közigazdasági miniszterium élén álló férfiak azonban, ma teljes biztosítékot nyújthatnak nekünk arra nézve, hogy a miniszterium teljes mértékben meg fog felelni azon föladatoknak, melyek rája, mint a törvény legfőbb végrehajtó közegére várnak. — És a mily mértékben sietették a törvényjavaslatnak törvényerőre való emelését, ép oly mértékben sietős, végrehajtásának oly irányban való előkészítése, hogy annak szelleme behasson az iparosok rétegeibe, hogy ezek annak főbb intézkedéseivel eleve megismerkedjenek és maguk is előkészületeket tehessenek a rájuk váró föladatok sikeres keresztülvitelére. Ez irányban a rendeletek kidolgozása, a mintaszabályok tervezése és a kellő utasítások közzététele körül, igen fontos és komoly munka vár a földmívelési, ipar- és kereskedelemügyi miniszteriumra.

Az egyes szakaszok szerint fontos föladat harul a miniszteriumra a képesítéshez kötött iparágak kijelölése tárgyában és általában mindazon fontos intézkedésekre nézve, melyeket »rendeleti úton« a miniszterium tartozik elintézni. Továbbá

a törvény végrehajtására nézve is, oly utasításokat kell kidolgoznia, melyek a hatóságok ez irányban való föladatait megkönnyítsék. Végre pedig az ipartestületek, segélyegyletek, békéltető bizottságok számára, minta-alapszabályokat kell kidolgozni, melyek vezérfonalul szolgáljanak a helyi érdekekhez képest alakítandó testületeknek. Végre pedig a testületek hatósági teendőinek sikeres keresztülvitele érdekében, kívánatos volna oly minta-könyveket, nyomtatványokat (szerződések, bejelentések, tanoncz- és segédlaajstromok, iskolalátogatási stb. jegyek) készíteni, melyek a testületek eljárását megkönnyítsék és az egész országban egyöntetűvé tegyék.

Mind e minták, utasítások, stb. kidolgozása körül a miniszterium bizonyára igénybe fogja venni az országos ipar-egyesület azon szakférfiainak közreműködését, kik a társulati életben eddig is számos gyakorlati tapasztalatokat szereztek; a törvény kiegészítésére vonatkozó fontosabb rendeletek megállapítása előtt azonban (például a kvalifikációhoz kötött mesterségek sorozata, az építési ipar szabályozása stb.) szükséges volna a kereskedelmi és iparkamarakra való tekintettel egy országos szakértekezletet egybehívni és ennek véleményét kikérni.

A törvény életbeléptetése előtt különös gondot kell fordítanunk arra, hogy az átalakulás a helyi érdekeknek és viszonyoknak megfelelőleg történjék. És különösen nagy súlyt kell fektetnünk a létező ipartársulatokra. A testületek alakítása előtt mind ez ipartársulatokat rá kell bírni, hogy egy-egy városban egyöntetűen járjanak el, és valamennyi létező ipartársulat egyetértve alakítson testületet. Mert az ipar fejlődése szempontjából érdekünkben áll, hogy éppen a testületekben legyen az erő összpontosítva és mindazon elemeket, melyek a testületet képezik, eleve kibékítsük és összeszoktassuk. Az egyes társulatok anyagi érdekei — a mennyiben e pontra valahol súlyt fektetnének -- úgy sem szenvednek csorbát, mert ez alapoknak, az illető iparág javára leendő fönntartásáról gondoskodik a törvény.

Mihelyt azonban a testületek országszerte megalakultak s a rendes kerékvágásba jutottak, különös súlyt kell fektetnünk, az ezek által létesítendő önszervező szövetkezetekre, u. m. hitelegyletekre, betegsegélyző- s temetkezési pénztárakra, nyersanyag-beszerző egyletekre, közös áruhelyekre, közös műhelyekre, stb. stb., szóval mindazon intézményekre, melyek hivatva vannak a kézműipar versenyképességét a gyariparral szemben lehetőleg biztosítani. E szövetkezetek minta-alapszabályait szintén ki kell dolgozni s testületek útján terjeszteni; mert a testületek sok helyütt készségesen vállalkoznának

hasonló kezdeményezésekre, ha a vezérfonalat illetékes helyen kezükbe adnak, de a mai rendezetlen és panaszteljes viszonyok között, az eféle kezdeményeknek vagy nem is jutott tér, vagy nem lehetett azokra gondolni, mivel az iparosoknak csak csekélyebb része volt tarsulati kötelékben. A kivételesen tett kísérletek azonban sikeresen bebizonyították, hogy a hasonló alapításoknak, a kézműipar szempontjából nagy fontossága van, mert nemcsak a nagyban való termelés előnyeiben részesíti a kézműveseket, hanem egyrészt a leghatalmasabb és talán egyedüli ellenszere a tőkének és uzsorának, másrészt képes mindazt biztosítani az egyesnek, a mi csak összetett erővel együttesen érhető el.

Ha csak vázlatosan is utaltunk az ipartörvény folyamánként mutatkozó legfontosabb teendőkre, végre, még egy irányban kell a figyelmet fölhívunk. Az ipartestületek hatákos és eredményes működése szempontjából különösen szükséges, hogy azok működése fölött bizonyos ellenőrző, számonkérő befolyás biztosítsák a legfőbb iparhatóságnak.

Ha a földm., ipar- és kereskedelemügyi miniszterium, mint *harmadfokú iparhatóság* feladatának meg akar felelni, úgy is szükséges, hogy a miniszterium kebelében egy külön osztályt állítson föl kizárólag az ipartörvény határozatainak végrehajtására, illetőleg azon határozatok elintézésére, melyek hozzája, mint harmadfokú iparhatósághoz végleges eldöntés végett kerülnek.

Ez osztály fölé azonban szükséges volna olyan kebelbeli *ipartanács-félet* alkotni, mint a milyen a házi ipari és iparoktatási országos bizottság. Ha csak 4-5 kiváló iparférfő mint tanácsadó közeg áll a miniszterium, illetőleg az említett osztály rendelkezésére, mindazon teendőkre nézve, melyeket eddig említettünk, e tanács praecis, concrét javaslatokat tehet és a döntvényekre nézve is, melyek meghozatalára az iparhatóság legfelsőbb foruma hivatva van, az említett tanács gyakorlati értékű véleménye szintén kikérendő volna.

De a mi még ennél is fontosabb, az ama körülmény, hogy az osztály, kezében tarthatja az összes hazai ipartestületek szalait, és azokkal állandó összeköttetésbe lépve, egyrészt tudomást vehet azok működéséről, másrészt, a mennyiben e működésben hézagokat tapasztalna, helyes tanácsok és útbaigazítások által, minden egyes testületet rábirhatna a hézagok pótlása mellett, hatályosabb tevékenység kifejtésére és mindazon intézkedések és alkotások létesítésére, melyekre nézve az osztály, vagy a tanács, kész javaslatokkal lesz képes előállani. Jól értsük meg a dolgot. Nem arról van szó, hogy az osztály gyámködő pressiót gyakoroljon a testületekre, vagy azok

autonomiáját sértse, hanem arról, hogy velük állandó összeköttetésbe lépve, mint legfelsőbb és legilletékesebb forum, a teendőkre és működésükre nézve nekik a szükséges tanácssal és útbaigazítással szolgálhasson. Vagyis, hogy a miniszterium épp úgy szoros összeköttetésben álljon a testületekkel, mint a kamarakkal. Ebből azután önként az is következhetik, hogy viszont a miniszterium is egyes specialis, helyi érdekű esetekben, a testületek véleményét és tanácsát kikérje, például a helyi ipar fejlesztése, a helyi érdekű tervezetések, stb. stb. érdekében.

Ha a szoros kapocs létesülése mellett, ennek erkölcsi hasznát mérlegeljük, első sorban tisztán áll előttünk, hogy a testületek nem maradnak bizonyos jogokkal felruházott, saját tengelyük körül forgó értéktelen corporatiók, hanem lesz módjuk és alkalmuk a helyi és általános ipar érdekeinek megfelelő üdvös tevékenységet kifejtteni. Szóval az ipari tevékenységnek oly központjává válnak, melynek hiányát eddig is sajnos tapasztaltuk. Egyrészt a kereskedelmi és iparkamarák, másrészt a miniszterium támogatása magas színvonalra emelheti a létesítendő testületeket, és azok virágzását jelentékeny mértékben előmozdíthatja. De más oldalról, viszont a testületek, hatalmas oszlopaivá válnak a kereskedelmi és iparkamaráknak és földm., ipar- és kereskedelmi miniszteriumnak. Ez az útja a minden igényeknek megfelelő helyes ipari szervezet megteremtésének.

Az országos kiállítás tárgyában Zichy Jenő már az 1879. évi székesfehérvári kiállítás után csatlakozott az iparegyesületben folyó előmunkálatokhoz. Kiváló előszeretettel gondolt rá, hogy bizonyos idő múlva, az ország fővárosában értékesíthesse azokat a tapasztalatokat, melyeket a fehérvári kiállítás rendezése alkalmával szerzett. 1882-ben, a két iparegyület fuziója után, egész erővel indultak meg a kiállítási előmunkálatok és haladtak egész odáig, midőn az állam támogatásának biztosításáról volt szó. E pontban tudvalevőleg váratlan fordulat állott be; a kereskedelmi miniszterium intéző közegei indikálva látták a miniszterium befolyá-

sát nemcsak biztosítani, hanem a kiállítás rendezésének összes ügyeit, e miniszteriumban összpontosítani. Zichy, számolva a kormány e fölfogásának a kiállítás sikerére való döntő befolyásával, egy perczig sem ellenezte, hogy ez ügy az iparegyesület kezéből kivéve, a kormány kezére menjen át. Maga az iparegyesület is e fölfogásnak hódolt

A kormány kinevezte az országos bizottságot, melynek Zichy másodelnöke lett és mint ilyen 1883 óta, a kiállítási hivatalban nyitott irodájában állandóan működik. Ezenkívül elnöke a kiállítás *nemzetközi* osztályának, elnöke a budapesti *helyi* bizottság végrehajtó bizottságának és elnöke a budapesti *kerületi* bizottság azon küldöttségének, mely e nagy kerület számos alkerületében alakította meg *Zichy Jenő* személyes vezetése mellett a helyi bizottságokat. E személyes megjelenése által mindenfelé buzditólag hatott a kiállításon való részvétel érdekében is.

Mint a kiállítás másodelnökének oly sokoldalú tevékenység és oly szép föladat jutott, mely idejének és tehetségének javát jórészt igénybe veszi. Ez idő szerint mással, mint hivatalos kiállítási teendőivel nem is foglalkozik, de e működéséről ma már jóslólag nyilatkozni nem volna ildomos. Annyi tény, hogy a kiállítás nagy horderejű tényében neki *elsőrendű szerep* jutott, a melynek a kiállítók jól felfogott érdekének szempontjából és a kiállítás sikerének minél teljesebbé tétele tekintetéből, a lehető legnagyobb odaadással és lelkesültséggel igyekeznek megfelelni. És tagadhatatlan, hogy a kiállítás ügyének az ő gyakorlati tapasztalatai nagy előnyére szolgálhatnak

A kiállítás tanuságainak értékesítésével foglalko-

zott legközelebb, egy most megindult magyar Szemlé-ben közzétett velős czikke. Az ez ügy iránt uralkodó általános érdeklődésnél fogva nem tartjuk feleslegesnek e tárgyban kifejtett vezéreszméit a következőkben, kivonatosan reproducálni:

Ipari tekintetben rátérve teendőink és feladataink megismertetésére, a részleteknél sem akarok hosszasan időzni. Egyedüli czélom ezúttal csupán az lehet, hogy némely irányeszmének megpendítése és vazlatos fölemlítése által, a kiállítás messzeható horderejét, azon körök előtt is tiszta világításba helyezzem, kik eddig nem foglalkozván ez ügy érdemével, a kiállításban csak látványosságot, ünnepélyességet, vagy legjobb esetben egy a külföldön nagyon elterjedt divatnak hódolást látnak a mi részünkről, s e mellett, legalább még ma, teljesen szem elől tévesztik azon nagy horderejű nemzeti célokat, a melyeknek a kiállítás szolgálni hivatva van.

Ha az iparfejlesztés terén eddig csak általánosságban mozogtunk, a kiállítás a legjobb alkalom arra, hogy a részletekbe, tehát a gyakorlatba belemenjünk és az egész mozgalomnak praktikus eredményeket biztosítani igyekezzünk.

A kiállítás minden hazai iparágat lehetőleg híven fog bemutatni, előnyeivel és hátrányaival. Az előnyöket tehát hasznunkra kell fordítanunk, a hátrányokat pedig lehető legjobban orvosolnunk.

Az előnyöket hasznunkra fordíthatjuk pedig az által, hogy a nagy közönség a pusztá szemlélet által is meg fogja ismerni a versenyképesebb iparágakat és azok partolására önmagától fog hajlamot érezni. De ez magában nem elég. Rendszeresen kell agítani a versenyképes hazai iparágaknak a fogyasztók és a közvetítők (kereskedők) által való partolása érdekében. Maga az állam és a hatóságok is, még közelebről fogják megismerni a versenyképes iparágakat, és oda irányozhatják minden törekvésüket, hogy szükségleteiket ezentúl *ki-szarolag* hazai forrásokból szerezzék be.

A mi pedig egyes iparágak fejlődésének hátrányait illeti, ezeket minden csoportban, külön szakértők lesznek hivatva megvizsgálni, keletkezésük okát kipuhatolni, elhárításuk módjára nézve javaslatokat tenni és e javaslatokat a kormánynak — minden iparágra nézve külön — foganatosítás végett előterjeszteni.

Lesznek iparágaink, melyek magukban hordják a fejlődés és életrevalóság csiráit; ezekre nézve ki kell puhatolni,

melyek azon módok és eszközök, a melyeknek segítségével a fejlődés fokozható és az életrealitás biztosítható. Viszont lesznek iparágak, melyek talán egészen hanyatló félben vannak. Ezek újjáélesztésére kell az alkalmas eszközöket javaslatba hozni.

Nálunk nem létező új iparágak létesítésére nézve is meg lehet indítani a kezdeményezést és erre nézve az arisztokrácia és a tőkepénzesek támogatását kikérni.

Egyes nagyobb és jelentékenyebb iparágaink állandóan panaszkodnak a fejlődésük elé toluló akadályok miatt.

Ilyenek, hogy csak néhány példát említsünk: az üvegipar, vasipar, cukoripar, sörgyártás, bőrpar, gépipar, fonó- és szövőipar stb., stb. Az illető iparág képviselői a kiállítás alatt *szakértékezteket* tarthatnak, melyeken érdekeik előmozdítása szempontjából megállapíthatják mindazon követeléseket, a melyekkel a kormányval és a társadalommal szemben joggal fölléphetnek. Ilyenek például: *a)* a szállítási és tarifakérdések; *b)* az állami iparüzés versenye a magániparral szemben; *c)* kövezet- és más helyi vámok, fogyasztási adók; *d)* a külföldi ipar versenye; *e)* a versenyképesség és az egyes iparágak intenzív és extenzív fejlődésének egyéb előfeltételei és követelményei stb., stb. Mind e kérdések természetesen csak úgy hozzátvetőleg vannak itt fölemlítve és inkább csak példagyánant szolgálhatnak arra nézve, hogy a hazai nagyipar képviselői, az említett országos értekezleten, milyen irányban mozoghatnak, de legkevésbé sem akarok erre nézve korlátokat kijelölni.

Egy ily országos összejövetelnek eszméje a *házi ipar* érdekében, az országos iparegyesület kebelében már fölmerült, és ugyanitt pendítették meg egy *háziipari állandó muzeumnak* eszméjét is, melyet szerencsésen lehetne a már tervbe vett etnográfiai muzeum ügyével kapcsolatba hozni és ez úton mindenesetre könnyebben érvényesíteni.

Úgy az egyes kézműiparágakra nézve kinevezendő szakreferensek véleményes javaslata, mint az egyes gyáriparágak értekezleteinek megállapodása, ezután *egy* jelentésbe volnának összefoglalandók, mely Magyarország jövő iparpolitikájának egész programját tartalmazandja, és oly forrást fogna képezni, melyből az ország közgazdasági ügyeinek intézői, hazánk anyagi érdekeinek előmozdítására kiapadhatlan ingerentiát nyerhetnének.

Talán fölösleges fölemlíteni, hogy a mezőgazdasági ágak fejlesztése érdekében, hasonló eljárás útján, szintén ily jelentésekbe lehetne mindazt összefoglalni, a mi a mező-, erdő-, pincze- és kerti gazdaság és az állattenyésztés érdekében foga-

natosítandó. E két mű azután együttvéve, Magyarország közgazdaságának monografiáját és egyuttal leghelyesebb fejlődési programját képezendi, tehát általuk oly anyag, oly becses adatok és oly javaslatok birtokába jutnánk, miket a kiállítás nélkül nagyon nehéz volna megszerezni, és a mely nemzeti létünknek, különösen anyagi szempontból való biztosítása érdekében, megbecsülhetlen útmutatással szolgálhat.

Mindezek után legyen szabad végre egy oly kérdésnél megállapodnom, mely talán már a részletekhez tartozik, de oly fontos általános érdeket is érint, a melyet e cikk keretében figyelmen kívül hagyni nem szeretnék.

Iparunk fejlődésének biztosítása mellett, természetesen nyomban az a kérdés áll elő: mit kell tennünk azon nevezetesebb és versenyképesebb iparágaink érdekében, a melyek számára hazánk kerete már ma is szűk?

Ezek számára a *kiviteli terjesszékedést* kell biztosítanunk. A keleti pavillon eszméjét azért karoltam föl oly melegen és azért küzdöttem mellette oly alhatatosan, mert eleitől fogva át voltam hatva e kérdés fontosságától. Tudom, és napról napra mindinkább megerősödöm azon meggyőződésemben, hogy iparcikkeink számára meg kell hódítani legtermészetesebb piaczainkat, a keleti tartományokat és ezekből, a mar ott netalan meghonosodott más külföldi ipart, ha nem is egészen, de legalább is jó részben, még aldozatok aran is kiszorítanunk. E törekvésünk megvalósítására az első komolyabb lépés, a keleti pavillon lesz, melyből legczélszerűbben és legtermészetesebben fejlődhetik az *állandó keleti kiviteli* muzeum eszméje.

Ha megismerjük a hozzánk legközelebb eső keleti tartományok szükségleteit, ha megtanuljuk az izlésüknek megfelelő cikkek előállítását, ha megtudjuk, hogy más országokból mily cikkek, milyen ár mellett kelendők az ő főbb piaczaikon: kezünkben van a mód és az alkalom a közeli és halas piaczatokat elfoglalni; és ez a foglalás egyrészt csak iparosaink élelmességétől, másrészt pedig azon vám- és szállítási politikától függ, melyet e kivitel megkönnyebbitése érdekében a kormány inauguralni hivatva van.

Szerencsés körülménynek tartom, hogy az ez irányban tervezett aktió szorosan összeesik a kiállítással, mert ez a legjobb alkalom, a midon az e kérdésben legfontosabb tényezőkre, az iparosokra és kereskedőkre is hatni lehet.

Nincs is kétségem az iránt, hogy a kezdeményezés e téren is sikerre vezet. A keleti pavillon berendezésének előmunkalatai ma már messze haladtak és a keleti államok kormányai részéről is kellő támogatásban részesülnek. A kiállítás

alkalmából meg fogjuk ismerni a kelet szükségletét, igényeit, ízlését és már a kiállítás idejében megindíthatjuk azon konnexionokat, melyek iparosaink számára a keleti piacokat biztosítani hivatva lesznek. A kiállítás után létesítendő állandó keleti kiviteli muzeum pedig hivatva lesz — a brüsszeli kereskedelmi muzeum szervezete értelmében — ez összeköttetéseket állandósítani, kiterjeszteni és minden irányban a kivitelképes magyarországi iparosok javára tovább szóni.

Mindezek után a haza minden igaz fia tiszta képet alkothat magának azon nemes hivatásról, mely Zichy Jenőnek a magyar közéletben jutott, egyszerűsmind minden elfogulatlan ember megítélheti, hogy miképpen felel ő meg nem mindennapi föladatainak. Tevékenységének minden ágazatát felsorolni, alkotásait és sikereit minden téren méltatni nem is lehet; hiszen akár hány nevezetes alkotásban neki is van része, a miről a nyilvánosság nem is tud.

Hátra volna még Zichyt, mint embert méltatni. A magyarországi legvagyonosabb mágnások közé tartozván, nyilvános szereplésében még sohasem éreztette rangját, kiváló vagyoni és társadalmi helyzetét senkivel. Ellenkezőleg, barátságos modora, szivessége és előzékenysége, kifejtették benne a democrata erőnyeket, és a társas érintkezésben a legkellemesebb emberek közé tartozik, ki minden polgárral a legnagyobb szivességgel érintkezik, és boldog, ha valakinek ügyét előre viheti.

Működésénél és szereplésénél fogva, természetesen az ország legismertebb embereihez tartozik, és valóban, rendkívüli népszerűsége, rendkívüli dolgot is ad neki. Az ország minden részéből jönnek hozzá meg-

keresések a legkicsinyesebb érdekek előmozdítása végett, úgy hogy, minden más embernek, a kinek ennyi dologgal kell megküzdenie, rendszeres irodát kellene tartania, csupán a személyes és levélbeli megkeresések elintézésére. De ő, kinek eleme a munka, személyesen intézi el mind ez ügyeket, szívesen segít ott, a hol segíthet, de rendkívül éles ítélőtehetséggel meg tudja különböztetni, ha valaki jóhiszeműségével vissza akar élni, és ily esetekben bizony nem sok czeremóniával végez az illetőkkel.

Jószívűségének és nemes lelkületének ezer példáját adta azokkal szemben, a kik hozzá segélyért folyamodnak, de gyűlöli, ha rendszeres kizsákmányolás szempontjából háborgatják.

És mig ott, a hol közérdek előmozdításáról van szó, nem szokta adományait megszámlálni, és évenként ezrek, meg ezrek aldozására is kész, viszont bizonyos takarékosági hajlamot mutat, minden czéltalan és hiábavaló követeléssel szemben.

Mig az ipar- és közgazdasági érdekeken kívül például, az irodalom és a művészet pártolására nagy gondot fordít, a sportszerű multságoknak nem sok időt szentel, és legfeljebb a galamblövészetben szokott nem közönséges ügyességével kitűnni.

Különben pedig a lehető legegyszerűbb polgári életet éli, eleme a munka, mely nélkül egy napig sem tud lenni, s kora reggeltől délelőttig levelezéseit végzi, azután pedig megkezdí a közügyeknek szentelt tevékenységét, melynek sokoldalúságát, vázlatosan kimutatni törekedtünk.

Eltekintve a kiállításnál viselt és idejét felette igénybe vevő többirányu hivatalaitól, mint a műemlékek

tanácsának, az országos iparegyesületnek, a technológiai muzeum felügyelő bizottságának elnöke, egész ideje a közügyeknek van szentelve, és ha még hozzá tesszük, hogy mint képviselő is azok közé tartozik, kik hivatásuknak lelkiismeretességgel felelnek meg, nagykiterjedésű birtokainak kezelését pedig majdnem egyedül ellenőrizi és intézi: fogalmunk lehet róla, hogy Zichy Jenő gróf mennyit dolgozik.

Kiváló érdemeinek elismerésül, az ország minden részéből, az ipartestületek és gazdasági egyesületek, tiszteletbeli tagjukká választották, és az erre vonatkozó díszokmányok egész nagy gyűjteményt képeznek nála. A magyar ipar felvirágoztatása érdekében kifejtett sokoldalú buzgó és eredményes munkálkodásáért a király is legmagasabb elismerését fejezte ki azáltal, hogy gróf Zichy Jenőnek a belső titkos tanácsosi méltóságot adományozta.

Zichy Jenő gróf férfikorának delén, legszebb éveiben van s ha eddigi sikeres működése után a nemzeti közélet legkimagaslóbb alakjai közé tudott felemelkedni, teljesen jogosult a remény, hogy jövő működésétől hazánk igen-igen sokat remélhet.

Adja az ég, hogy minél teljesebb férfierőben, minél fényesebben, és minél tovább, eredményesen működhessék hazánk anyagi jólétének előmozdítására!

UNIVERSITY OF CHICAGO

